

บทที่ 1

บทนำ

ที่มาและความสำคัญของปัญหา

จากกระแสพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเมื่อวันที่ 4 ธันวาคม 2540 เกี่ยวกับหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ได้ปลุกคนไทยทั้งประเทศให้ตื่นและฟื้นคืนสติจากการหลงไหลในกระแสโลกาภิวัตน์ ซึ่งเป็นที่มาของลัทธิบริโภคนิยมและวัตถุนิยมที่เข้ามาครอบงำสภาพความเป็นอยู่และวิถีชีวิตของคนไทยมาเป็นระยะเวลาช้านาน และภายหลังจากกระแสพระราชดำรินี้ในครั้งนั้น ทำให้บทบาทภาครัฐและภาคประชาสังคมในประเทศไทยเกิดการตื่นตัวขึ้นโดยเฉพาะอย่างยิ่งได้มีการนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเป็นแนวทางที่สำคัญในการพัฒนาประเทศ ดังจะเห็นได้จากแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 9 และฉบับที่ 10 ที่ได้พยายามนำเอาหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้เป็นแนวทางในการวางแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ กล่าวคือ จากสรุปสาระสำคัญของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9 (พ.ศ. 2545-2549) ที่ได้ัญเชิญแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ตามพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว มาเป็นปรัชญานำทางในการพัฒนาและบริหารประเทศ โดยยึดหลักทางสายกลาง เพื่อให้ประเทศรอดพ้นจากวิกฤต สามารถดำรงอยู่ได้อย่างมั่นคง และนำไปสู่การพัฒนาที่สมดุล มีคุณภาพและยั่งยืน ภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์และสถานการณ์เปลี่ยนแปลงต่าง ๆ¹ ซึ่งสอดคล้องกับแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10 (พ.ศ.2550-2554) ที่ยังคงมองว่าประเทศไทยยังต้องเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญในหลายบริบท ทั้งที่เป็นโอกาส

¹ "ทิศทางแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 9 กับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง," สยามรัฐ. (3 มกราคม 2544):12.

และข้อจำกัดต่อการพัฒนาประเทศ จึงต้องมีการเตรียมความพร้อมของคนและระบบให้สามารถปรับตัวพร้อมรับการเปลี่ยนแปลงในอนาคตและแสวงหาประโยชน์อย่างรู้เท่าทันโลกาภิวัตน์และสร้างภูมิคุ้มกันให้กับทุกภาคส่วนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง²

นอกจากนั้นจะเห็นได้ว่าการวางนโยบายในการบริหารประเทศของนายกรัฐมนตรี พลเอกสุรยุทธ์ จุลานนท์ ก็ได้มีการนำเอาหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้เป็นแนวทางในการบริหารประเทศโดยพิจารณาว่าในการพัฒนาประเทศนั้น ต้องเป็นไปอย่างสมดุลบนพื้นฐานของความพอดี ระหว่างสังคมเมืองกับสังคมชนบท และต้องสามารถที่จะก่อให้เกิดการพัฒนาโดยพึ่งตนเองได้เป็นสำคัญ³

กล่าวได้นับตั้งแต่มีการเผยแพร่ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ภาคส่วนต่าง ๆ โดยเฉพาะในภาครัฐก็มีความพยายามอย่างยิ่งในการที่จะนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปปรับใช้ทั้งในระดับของการนำไปเป็นแนวทางในการวางแผนเพื่อการพัฒนาประเทศและการนำไปใช้เป็นหลักในการวางนโยบายในการบริหารและพัฒนาประเทศดังที่ได้กล่าวไปแล้วข้างต้น อย่างไรก็ตามเมื่อพิจารณาถึงทิศทางหรือแนวโน้มในการนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปปฏิบัติโดยส่วนใหญ่แล้วล้วนจะเกี่ยวข้องกับด้านเศรษฐกิจและสังคมเป็นส่วนมาก ทั้งนี้จากงานของ อภิชาติ พันธเสนและคณะในงานศึกษาวิจัยเรื่อง “สังเคราะห์องค์ความรู้เศรษฐกิจพอเพียง” ซึ่งได้มีการศึกษาเพื่อทำการสังเคราะห์ประเภทของงานวิจัยที่เกี่ยวกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งจากผลการสังเคราะห์งานวิจัยในชั้นที่ 1 ซึ่งเป็นการแยกประเภทงานวิจัยตามวัตถุประสงค์การวิจัย โดยแบ่งออกเป็น 4 ประเภท คือ ประเภทที่ 1 การศึกษาเรื่องที่เกี่ยวข้องกับเศรษฐกิจพอเพียงและเศรษฐกิจชุมชนในฐานะปรัชญาและแนวคิดการพัฒนาสังคม ประเภทที่ 2 การศึกษาพัฒนาการทางเศรษฐกิจและประวัติศาสตร์เศรษฐกิจของชุมชน ประเภทที่ 3 การศึกษาประเด็นที่เกี่ยวข้องกับเศรษฐกิจพอเพียงและเศรษฐกิจชุมชนด้วยการสำรวจความคิดเห็นหรือทัศนคติของบุคคลหรือคณะของบุคคลโดยเฉพาะอย่างยิ่งที่มีต่อ

² สำนักงานคณะกรรมการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, "ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและการประยุกต์ใช้ในช่วงแผนฯ 10," (ข่าวการพัฒนา. ปีที่ 23 ฉบับที่ 6: 16 พฤศจิกายน - 31 ธันวาคม 2549), น.7.

³ สุรยุทธ์ จุลานนท์, ปาฐกถาพิเศษ เรื่อง “แนวทางการบริหารประเทศตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง,” ในการประชุมชี้แจง แนวทางการพัฒนาประเทศตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ณ ตึกสันติไมตรี ทำเนียบรัฐบาล วันที่ 24 พฤศจิกายน 2549, น. 2.

โครงการและกิจกรรมการพัฒนาที่ยึดหลักแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง ประเภทที่ 4 การศึกษาการประยุกต์ใช้แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง⁴

โดยจากการศึกษาในวิจัยดังกล่าวแสดงให้เห็นว่าถึงแม้จะมีการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเป็นจำนวนมากและมีการแบ่งออกเป็นประเภทต่าง ๆ แต่สิ่งหนึ่งที่เป็นปัญหาสำคัญของการศึกษาวิจัยในด้านนี้คือการจำกัดหัวข้อของงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงให้อยู่ในเรื่องของเศรษฐกิจและสังคมเป็นส่วนใหญ่

นอกจากนั้นผลการศึกษาของงานวิจัยดังกล่าวสามารถสะท้อนให้เห็นถึงลักษณะและประเภทของงานวิจัยส่วนใหญ่ที่มีเกี่ยวข้องกับแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง ล้วนมีจุดมุ่งหมายในการศึกษาเพื่อทำการวิเคราะห์ถึงความหมายของแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง รวมไปถึงเป็นการศึกษารอบแนวคิดและทฤษฎีของแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงในเชิงปรัชญาหรือในการนำไปประยุกต์ใช้มากกว่าการศึกษาเพื่อนำไปปฏิบัติได้จริงหรือศึกษาจากการปฏิบัติตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงอย่างแท้จริง ไม่ว่าจะเป็นในเรื่องการนำไปประยุกต์ใช้ในด้านเศรษฐกิจ, สังคม, การเมือง การศึกษา, การบริหารหรือในด้านอื่น ๆ อีกทั้งที่ผ่านมารูปแบบหรือวิธีการในการศึกษาวิจัยบนพื้นฐานของแนวคิดและปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเป็นรูปแบบการศึกษาที่เน้นศึกษาจากกรณีศึกษาเกี่ยวกับชุมชนที่มีการปฏิบัติและดำเนินกิจกรรมตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งโดยมากจะเน้นเรื่องการค้าเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจและสังคม โดยไม่ได้เชื่อมโยงไปกับการพัฒนาด้านอื่น ๆ อย่างเป็นรูปธรรมและชัดเจน

ทั้งนี้ เมื่อพิจารณาถึงหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง จะเห็นได้ว่าเศรษฐกิจพอเพียงเป็นปรัชญาชี้ ถึงแนวการดำรงอยู่และปฏิบัติตนของ ประชาชนในทุกระดับ ตั้งแต่ระดับครอบครัว ระดับชุมชน จนถึงระดับ รัฐทั้งในการพัฒนาและบริหารประเทศให้ดำเนินไปใน ทางสายกลาง โดยเฉพาะการพัฒนาเศรษฐกิจเพื่อให้ก้าวทันต่อโลกยุคโลกาภิวัตน์ โดยความพอเพียง หมายถึง ความพอประมาณ ความมีเหตุผล รวมถึงความจำเป็นที่จะต้องมีระบบภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีพอสมควร ต่อการ มีผลกระทบใด ๆ อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทั้งภายนอกและภายใน

⁴ อภิชาติ พันธเสนและคณะ, สังเคราะห์องค์ความรู้เศรษฐกิจพอเพียง, (กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, 2549), น. 163-165.

ทั้งนี้ จะต้องอาศัยความรู้ ความรอบคอบ และความระมัดระวังอย่างยิ่งในการนำวิชาการต่าง ๆ มาใช้ในการวางแผนและการดำเนิน การทุกขั้นตอน และขณะเดียวกันจะต้องเสริมสร้างพื้นฐานจิตใจของ คนในชาติ โดยเฉพาะเจ้าหน้าที่ของรัฐ นักทฤษฎี และนักธุรกิจในทุก ระดับ ให้มีสำนึกในคุณธรรมความซื่อสัตย์สุจริตและให้มีความรอบรู้ที่เหมาะสม ดำเนินชีวิตด้วยความอดทน ความเพียร มีสติปัญญา และความรอบคอบ เพื่อให้สมดุลและพร้อมต่อการรองรับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและกว้างขวางทั้งด้านวัตถุ สังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมจากโลกภายนอกได้เป็นอย่างดี⁵

โดยหลักการของปรัชญาเศรษฐกิจนั้น จะต้องประกอบด้วย 3 คุณลักษณะ พร้อม ๆ กัน ได้แก่ ความพอประมาณ ความมีเหตุผล และภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี กล่าวคือ กิจกรรมใด ๆ ที่ขาดคุณลักษณะใดคุณลักษณะหนึ่งไปก็จะเป็นความพอเพียง โดยคุณลักษณะทั้ง 3 มีรายละเอียดดังนี้⁶

(1) ความพอประมาณ (Moderation) หมายถึง ความพอดี (dynamic optimum) ที่ไม่มากเกินไปและไม่น้อยเกินไป ในมิติต่าง ๆ ของการกระทำ 3 ตัวอย่างเช่น กิจกรรมทางเศรษฐกิจ เช่น การผลิตและการบริโภค ที่อยู่ในระดับพอประมาณ เพื่อนำไปสู่ความสมดุลและพร้อมต่อการรองรับการเปลี่ยนแปลง

(2) ความมีเหตุผล (Reasonableness) หมายถึง การตัดสินใจเกี่ยวกับระดับของความพอประมาณ ในมิติต่าง ๆ นั้น จะต้องเป็นไปอย่างมีเหตุผล โดยพิจารณาจากเหตุ ปัจจัย และข้อมูลที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้นจากการกระทำนั้น ๆ (expected results) อย่างรอบคอบ

⁵ อภิชาติ พันธเสนและคณะ, สังเคราะห์องค์ความรู้เศรษฐกิจพอเพียง, น. 57.

⁶ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, การสร้างขบวนการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง, (กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจ และสังคมแห่งชาติ, 2546), น. 11-15.

(3) การมีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีพอสมควร (Self-immunity) เพื่อเตรียมตัวพร้อมรับผลกระทบที่คาดว่าจะเกิดขึ้นจากการเปลี่ยนแปลงด้านต่าง ๆ เนื่องจากเศรษฐกิจพอเพียงเป็นปรัชญาที่มองโลกเชิงระบบที่มีลักษณะพลวัตที่ตั้งได้กล่าวแล้วข้างต้น การกระทำที่จะสามารถเรียกได้ว่า พอเพียง (systematic and dynamic optimum) นั้น จึงมีใช่ แต่จะคำนึงถึงเหตุการณ์และผลในปัจจุบันเท่านั้น แต่จำเป็นที่จะต้องคำนึงถึงความเป็นไปได้ของสถานการณ์ต่าง ๆ

อย่างไรก็ตาม ถึงแม้ว่าจะตีความและถ่ายทอดกันอย่างแพร่หลายไม่ว่าจะเป็นความหมาย ความนิยามหรือองค์ประกอบที่สำคัญของหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อนำมาประยุกต์ใช้ในการบริหารจัดการในด้านต่าง ๆ ในสังคมแต่จากการศึกษาพบว่าจากหลักการของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง มีงานวิจัยที่เกี่ยวกับแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงจำนวนไม่มากที่ทำการศึกษาในมิติทางสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ ทั้งนี้จากวรรณกรรมปริทัศน์ที่เกี่ยวข้องกับปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงโดยกลุ่มพัฒนากรอบแนวคิดทางทฤษฎีเศรษฐศาสตร์ : ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ซึ่งได้รวบรวมงานการศึกษาวิจัยที่เกี่ยวข้องกับหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในแต่ละด้านไว้ สำหรับในด้านการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมนั้น อาทิเช่น การศึกษาวิจัยของ ดนุวัต เพ็งอ้นและคณะ ซึ่งได้ทำการศึกษาวิจัยการปลูกพืชและเลี้ยงสัตว์แบบผสมผสานในพื้นที่ภาคเหนือตามพระราชดำริเพื่อดำเนินโครงการให้เป็นตัวอย่างแบบเศรษฐกิจพอเพียงและเกษตรทฤษฎีใหม่รวมไปถึงศึกษาการผลิต, การเก็บรักษา, การแปรรูปเพื่อเพิ่มมูลค่า, การจำหน่ายและการรักษาสิ่งแวดล้อมในอนาคต⁷

นอกจากนั้นยังมีงานศึกษาวิจัยของ สมिति คำเพิ่มพูล และ ประยุทธ พันธุลาภ โดยงานศึกษาวิจัยดังกล่าวมุ่งศึกษาแนวทางและเผยแพร่ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในสามารถนำไปประยุกต์ใช้สำหรับการจัดการทรัพยากรในประเทศที่กำลังพัฒนาเพื่อประสานการพัฒนาในด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมไปพร้อมกัน⁸

⁷ กลุ่มพัฒนากรอบแนวคิดทางทฤษฎีเศรษฐศาสตร์ ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง, วรรณกรรมปริทัศน์ที่เกี่ยวข้องกับปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง, (กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2546), น.141.

⁸ เรื่องเดียวกัน, น. 143.

กล่าวได้ว่างานวิจัยหรือการศึกษาในด้านสิ่งแวดล้อมนั้นเป็นมิติที่สำคัญมิติหนึ่งได้ขาดหายไปในงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดและปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงจากการศึกษาในงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงโดยส่วนมากแล้วพบว่าทำให้ความสำคัญเกี่ยวกับประเด็นด้านสิ่งแวดล้อมที่มีความเชื่อมโยงกับเศรษฐกิจพอเพียงนั้นถูกมองว่าความเกี่ยวข้องระหว่างปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นนั้นเป็นเพียงผลพลอยได้หรือเป็นประโยชน์ทางอ้อมที่ได้จากการดำเนินกิจกรรมอื่น ๆ มากกว่าที่จะนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ในการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมโดยตรง

โดยแท้จริงนั้นในด้านของการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมนั้น ถือได้ว่าแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงกับทฤษฎีใหม่ตามแนวพระราชดำริ เป็นแนวคิดและทฤษฎีที่สำคัญในด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมทั้งโดยทางตรงและทางอ้อมของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว โดยเฉพาะบทบาทในด้านการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยในทางตรงนั้นเป็นทฤษฎีที่พระราชทานเพื่อเป็นแนวทางในการแก้ไขปัญหาความแห้งแล้ง และการขาดแคลนน้ำเพื่อเกษตรกรรม เพื่อเป็นแนวทางในการจัดสรรพื้นที่ซึ่งมีอยู่อย่างจำกัดให้ก่อประโยชน์สูงสุด ทั้งนี้เพื่อเป็นการอำนวยความสะดวกทั้งในด้านเศรษฐกิจ, สังคม และการพัฒนาคุณภาพสิ่งแวดล้อมโดยทั่วไปด้วย สำหรับในทางอ้อมนั้นแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงเป็นการเน้นถึงหลักการดำรงชีวิตอยู่อย่างพอเพียงโดยเป็นวิถีชีวิตที่ไม่ได้เน้นในเรื่องการแข่งขันและเร่งรัดการผลิต ซึ่งแนวคิดดังกล่าวสวนกระแสต่อแนวคิดของระบบเศรษฐกิจทุนนิยมที่ใช้กลไกตลาดเป็นเครื่องมือที่สำคัญเพื่อสร้างความได้เปรียบทางการแข่งขัน โดยเน้นการเพิ่มขึ้นของตัวเลขทางเศรษฐกิจเป็นดัชนีชี้วัดปัจจัยของการเจริญเติบโตและใช้รายได้ประชาชาติต่อหัวเป็นตัวตัดสินถึงระดับของการพัฒนา ซึ่งจากทิศทางการพัฒนาดังกล่าวสิ่งที่เป็นผลพวงที่เกิดขึ้นตามมานั้นก็คือ การที่ทรัพยากรถูกทำลายเป็นอย่างมากและรวดเร็ว เพื่อที่จะสนองความต้องการที่เพิ่มมากขึ้น จนเกิดภาวะเสื่อมโทรมของสภาพแวดล้อม เช่น การเกิดมลพิษจากโรงงานอุตสาหกรรม, การเกิดภัยธรรมชาติเนื่องจากมนุษย์บุกรุกทำลายป่าและตามมาด้วยโรคภัยไข้เจ็บอีกมากมาย

ทั้งนี้จากงานศึกษาวิจัยที่มีการนำหลักการปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเพื่อฟื้นฟูพื้นที่ที่มีสภาพทรุดโทรมและเสื่อมโทรมของ ดิน วัชพืช เพ็ง อัน และคณะในงานศึกษาวิจัยเรื่อง “การวิจัยและพัฒนาระบบการเกษตรแบบยั่งยืนเพื่อประโยชน์ต่อการศึกษาและอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม: มิติใหม่ของการเกษตรเพื่อสุขภาพและ

ความอยู่รอด” โดยในงานวิจัยดังกล่าวอาศัยแนวคิดที่คำนึงถึงพื้นที่ป่าไม้ซึ่งลดลงตั้งแต่ปีพ.ศ. 2503 ถึงปี พ.ศ. 2543 จาก 170 ล้านไร่เหลือเพียง 82 ล้านไร่ อันเป็นผลมาจากการทำการเกษตรเชิงเดี่ยวทำให้ต้องใช้พื้นที่มาก และใช้สารเคมีมากยิ่งขึ้น ทำให้ดินตายและศัตรูพืชระบาดมากยิ่งขึ้น เป็นผลทำให้เกษตรกรทำการเกษตรขาดทุน มีหนี้สินเพิ่มขึ้นและสิ่งแวดล้อมเสื่อมโทรมอย่างรวดเร็วและจากผลการศึกษพบว่า การปลูกพืชแบบผสมผสานในพื้นที่ดังกล่าวตามพระราชดำริสามารถแก้ไขปัญหาความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติได้และนอกจากนั้นยังเป็นแหล่งผลิตอาหารคุณภาพซึ่งปราศจากสารพิษ⁹

จากงานวิจัยของ ปรีชา เปี่ยมพงศ์สานต์และคณะ ในงานศึกษาวิจัยเรื่อง “สังเคราะห์องค์ความรู้เศรษฐกิจพอเพียง” โดยพยายามชี้ให้เห็นถึงความเกี่ยวข้องและความเชื่อมโยงสัมพันธ์กันของการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมกับหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง โดยในงานวิจัยฉบับนี้กล่าวถึงความสำคัญประการหนึ่งที่สามารถทำให้เศรษฐกิจพอเพียงดำรงอยู่ได้นั้นคือ การมีฐานทรัพยากรธรรมชาติในฐานะทุนเพื่อการผลิตที่สำคัญความรู้เรื่องระบบนิเวศในชุมชนและความสัมพันธ์มนุษย์กับระบบนิเวศแบบเกื้อกูลยืนยันว่าถ้าไม่ให้ความสำคัญกับเรื่องของสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติแล้ว เศรษฐกิจพอเพียงก็ไม่อาจจะเกิดขึ้นได้ ความพอเพียงก็ไม่อาจจะเกิดขึ้นได้ ความพอดีทางเศรษฐกิจ แปลว่า ต้องมีความพอดีในการใช้ทรัพยากรธรรมชาติด้วย ซึ่งหมายถึงการไม่ทำลายธรรมชาติ ไม่ใช้ธรรมชาติจนเกิดความทรุดโทรมหรือใช้ธรรมชาติจนเลยขีดจำกัดจนเป็นอันตรายต่อระบบนิเวศ¹⁰

จากงานวิจัยดังกล่าวจะเห็นได้ว่าความสัมพันธ์ระหว่างการใช้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมกับหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกันกล่าวคือหากไม่มีทรัพยากรธรรมชาติปรัชญาเศรษฐกิจก็ไม่สามารถทำงานได้และหากไม่มีการนำเอาปรัชญาเศรษฐกิจไปใช้เพื่อการอนุรักษ์ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในอนาคตก็อาจจะเกิดความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมได้ อย่างไรก็ตามเมื่อพิจารณาถึงรูปแบบในการศึกษาวิจัยที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงกับการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติ

⁹ เรื่องเดียวกัน, น. 142.

¹⁰ อภิชาติ พันธเสนและคณะ, สังเคราะห์องค์ความรู้เศรษฐกิจพอเพียง, น. 163 -165.

และสิ่งแวดล้อมพบว่ายังไม่ได้มีงานศึกษาวิจัยใดที่แสดงให้เห็นอย่างชัดเจนและเป็นรูปธรรมถึงความเชื่อมโยงระหว่างแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงกับการบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมว่าจากแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงนั้นมีความเชื่อมโยงกับการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมมากน้อยเพียงใดและมีความสัมพันธ์ในลักษณะอย่างไรและมีปัจจัยอะไรบ้างที่มีผลต่อความเชื่อมโยงและความสัมพันธ์ดังกล่าว รวมไปถึงทิศทางและผลลัพธ์ที่เกิดจากการการอาศัยแนวทางจากแนวคิดดังกล่าวมาใช้ในการบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม

ดังนั้น ในงานศึกษานี้จึงเป็นการศึกษาถึงรูปแบบความเชื่อมโยงระหว่างแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงกับการบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม โดยในขั้นต้นจะเป็นการศึกษาถึงการแปลงหรือประยุกต์แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงในการนำมาสู่ภาคปฏิบัติเพื่อการบริหารจัดการสิ่งแวดล้อม ซึ่งเป็นการศึกษาจากการทบทวนวรรณกรรมและกรณีศึกษา ในขั้นต่อมาเป็นการศึกษาถึงอิทธิพลจากแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงในฐานะทางเลือกที่เข้ามามีบทบาทต่อการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ซึ่งเป็นการศึกษาถึงปัจจัยที่สำคัญที่ทำให้ชุมชนมีการนำเอาแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง มาใช้เป็นแนวทางด้านการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และในที่สุดท้ายจะเป็นการศึกษาเพื่อวิเคราะห์ถึงรูปแบบความเชื่อมโยงระหว่างแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงกับการบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม รวมไปถึงลักษณะของความสัมพันธ์ของแนวคิดดังกล่าว

วัตถุประสงค์

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้มีวัตถุประสงค์สำคัญ 3 ประการ คือ

1. เพื่อศึกษาหาความเชื่อมโยงระหว่างหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงกับการบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม รวมไปถึงศึกษาถึงรูปแบบความสัมพันธ์กันของหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงกับการบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม
2. เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลและส่งผลกระทบต่อความเชื่อมโยงระหว่างหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงกับการบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม
3. เพื่อศึกษาปัญหาและอุปสรรคของการนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้กับการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

ขอบเขตการศึกษา

ขอบเขตของการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ คือ

1. ขอบเขตด้านเนื้อหา: ผู้ศึกษาทำการศึกษาทั้งจากข้อมูลทุติยภูมิ และข้อมูลปฐมภูมิในเรื่องของแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง โดยเน้นศึกษาในเรื่องของการนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ในกิจกรรมทางการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติในชุมชน
2. ขอบเขตด้านพื้นที่: ในงานศึกษานี้เลือกทำการศึกษาในพื้นที่โครงการพระราชดำริ 2 แห่งได้แก่
 - 2.1 ศูนย์การศึกษาพัฒนาห้วยทรายอันเนื่องมาจากพระราชดำริตั้งอยู่ที่ห้องที่ตำบลสามพระยา อำเภอชะอำ จังหวัดเพชรบุรี อยู่ห่างจากอำเภอชะอำ มาทางทิศใต้ประมาณ 15 กิโลเมตร และห่างจากอำเภอหัวหิน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ไปทางทิศเหนือประมาณ 10 กิโลเมตร พื้นที่ดำเนินงาน 15,882 ไร่ โดยศูนย์นี้ตั้งขึ้นเพื่อสร้างความสมดุลทางธรรมชาติและพลิกฟื้นป่าคืนมาก่อนพื้นที่ดินจะกลายเป็นทะเลทรายในที่สุด

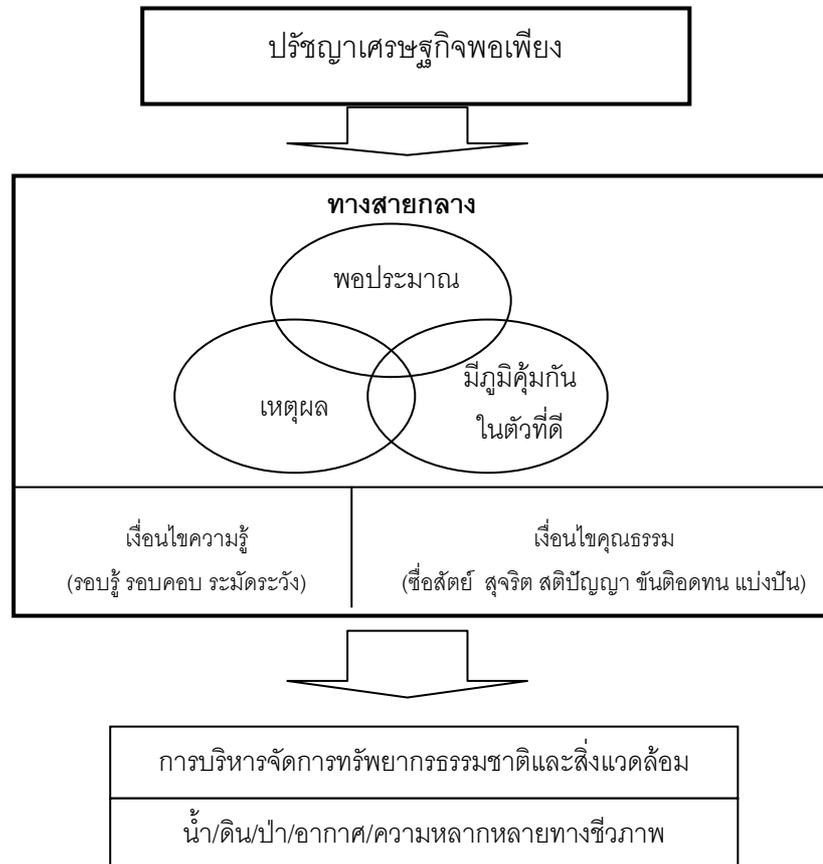
2.2 โครงการศึกษาวิจัยและพัฒนาสิ่งแวดล้อมแหลมผักเบี้ยอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ตั้งอยู่ที่ตำบลแหลมผักเบี้ย อำเภอบ้านแหลม จังหวัดเพชรบุรี ห่างจากเทศบาลเมืองเพชรบุรี ประมาณ 22 กิโลเมตร โดยโครงการศึกษาวิจัยและพัฒนาสิ่งแวดล้อมแหลมผักเบี้ยอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ตำบลแหลมผักเบี้ย อำเภอบ้านแหลม จังหวัดเพชรบุรี โดยมีวัตถุประสงค์หลักคือ การศึกษาวิจัยหาเทคโนโลยีที่เหมาะสมในการแก้ไขปัญหาน้ำเสียและขยะชุมชนที่ประหยัด สะดวก ทำได้ง่าย และสามารถนำไปใช้ประยุกต์ใช้กับพื้นที่อื่นในประเทศได้อย่างกว้างขวาง

3. ขอบเขตด้านประชากรกลุ่มตัวอย่างของประชากรที่ทำการศึกษานั้นเป็นจะเลือกบุคคลที่มีความเกี่ยวข้องกับการนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ โดยเป็นการเก็บข้อมูลจากนักวิชาการหรือเจ้าหน้าที่ดูแลโครงการฯ จำนวนโครงการฯ ละ 1 ท่าน

กรอบแนวคิด

กรอบแนวคิดของการศึกษาในงานศึกษาฉบับนี้ เป็นการดัดแปลงกรอบหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติมาเป็นแบบจำลองของรูปแบบความเชื่อมโยงระหว่างหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงกับการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในชุมชน ซึ่งในกรอบความคิดดังกล่าวมีองค์ประกอบหลักสำคัญ 3 ประการ คือ ความพอประมาณ เหตุผล และภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี ซึ่งหลักการดังกล่าวเป็นส่วนประกอบที่สำคัญของการนำไปสู่การบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง (ดังภาพที่ 1.1)

ภาพที่ 1.1 แสดงกรอบแนวคิดความเชื่อมโยงระหว่างหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง และการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

ที่มา : สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

วิธีการศึกษา

ในงานศึกษานี้ผู้ศึกษา ได้ทำการศึกษาโดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพซึ่งใช้เทคนิคการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วย, การสัมภาษณ์เชิงลึกและการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม ประกอบกับการศึกษาจากเอกสารที่เกี่ยวข้อง เนื่องจากในการศึกษารูปแบบความเชื่อมโยงระหว่างแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงกับการบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมนั้น ผู้ศึกษามีวัตถุประสงค์ที่สำคัญคือเพื่อที่จะทราบถึงผลที่เกิดขึ้นจากการนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวไปประยุกต์ใช้ในการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ทั้งในส่วนของการหลักการและแนวคิด, ในส่วนของขั้นตอนและกระบวนการและในส่วนของผลลัพธ์ที่เกิดขึ้น ทั้งนี้

ก็เพื่อที่จะนำไปวิเคราะห์หารูปแบบและความเชื่อมโยงระหว่างหลักปรัชญาดังกล่าวว่าเป็นเช่นไร และมีลักษณะอย่างไร

ดังนั้น ผู้ศึกษาจึงจำเป็นต้องการศึกษาในภาคสนามเพื่อทำการเก็บข้อมูลไม่ว่าจะเป็น ในส่วนของแนวคิด, กระบวนการและขั้นตอนต่าง ๆ รวมไปถึงผลลัพธ์ที่กลุ่มตัวอย่างได้นำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาปรับใช้ ด้วยเหตุนี้เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ครบถ้วนเพื่อที่จะสามารถนำไปใช้ในการวิเคราะห์และศึกษาต่อไปและเพื่อให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของงานศึกษาฉบับนี้ ซึ่งจะทำให้ได้ผลการศึกษาที่สมบูรณ์ที่สุด ผู้ศึกษาจึงเน้นทำการศึกษาและเก็บข้อมูลโดยใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ

การวิจัยเชิงคุณภาพ

การสัมภาษณ์เชิงลึก ในส่วนของการสัมภาษณ์เชิงลึกนี้ผู้ศึกษาได้ทำการสัมภาษณ์กับบุคคลที่มีความเกี่ยวข้องที่มีความรู้เกี่ยวกับการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมตามแนวพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวโดยจะเป็นการสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่ผู้ดูแลโครงการหรือนักวิชาการโครงการละ 1 ท่าน

การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม โดยผู้ศึกษาได้ทำการสังเกตการดำเนินการของชาวบ้านหรือเจ้าหน้าที่ที่ได้นำเอาหลักการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมตามพระราชดำริมาใช้ในโครงการหรือในชุมชน โดยจะเข้าไปศึกษาและสังเกตถึงขั้นตอน, วิธีการและแนวทางปฏิบัติต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น รวมไปถึงเป็นการเก็บข้อมูลจากการสังเกตลักษณะภาพแวดล้อมโดยรวมทั้งหมดไม่ว่าจะเป็นสภาพแวดล้อมของพื้นที่ที่ได้ทำการลงไปศึกษา เพื่อนำมาประเมินและนำมาตรวจสอบกับหลักการหรือการวิเคราะห์ในงานวิจัยที่ได้ทำการศึกษาไว้ รวมไปถึงเพื่อเป็นการศึกษาเพื่อหาสิ่งที่เป็นองค์ประกอบย่อยอื่น ๆ ที่มีความสำคัญต่อผลงานศึกษาฉบับนี้

การศึกษาจากเอกสาร เป็นการศึกษาค้นคว้าจากเอกสารเผยแพร่ของเจ้าหน้าที่หรือคู่มือในการดำเนินกิจกรรมของกลุ่มตัวอย่าง รวมไปถึงเอกสารหรือบทความที่ได้จากการสัมภาษณ์ผู้ที่เกี่ยวข้องกับงานศึกษาฉบับนี้ เพื่อนำมาประกอบการเก็บรวบรวมข้อมูลจากวิธีการอื่น ๆ ทั้งนี้เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ครบถ้วนและมีความถูกต้องสมบูรณ์

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Data) เป็นการเก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึกและการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วมเพื่อนำข้อมูลที่ได้มาประมวลผลและวิเคราะห์หาคำตอบสำหรับการดำเนินการเก็บข้อมูลเหล่านี้ผู้ศึกษาดำเนินการลงไปทำการศึกษาในพื้นที่และเก็บข้อมูลด้วยตนเอง

ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Data) เป็นการนำข้อมูลที่มีอยู่แล้ว เช่น เอกสารงานวิจัยวารสาร, บทความต่าง ๆ รวมไปถึงสื่อเทคโนโลยีสารสนเทศต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำมาประมวลผลและวิเคราะห์ ซึ่งข้อมูลเหล่านี้ อาทิเช่น ข้อมูลสถิติ ได้แก่ ข้อมูลพื้นฐานทางกายภาพ ข้อมูลพื้นฐานทางด้านประชากรเศรษฐกิจสังคมและสภาพแวดล้อม เป็นต้น

ขั้นตอนการศึกษา

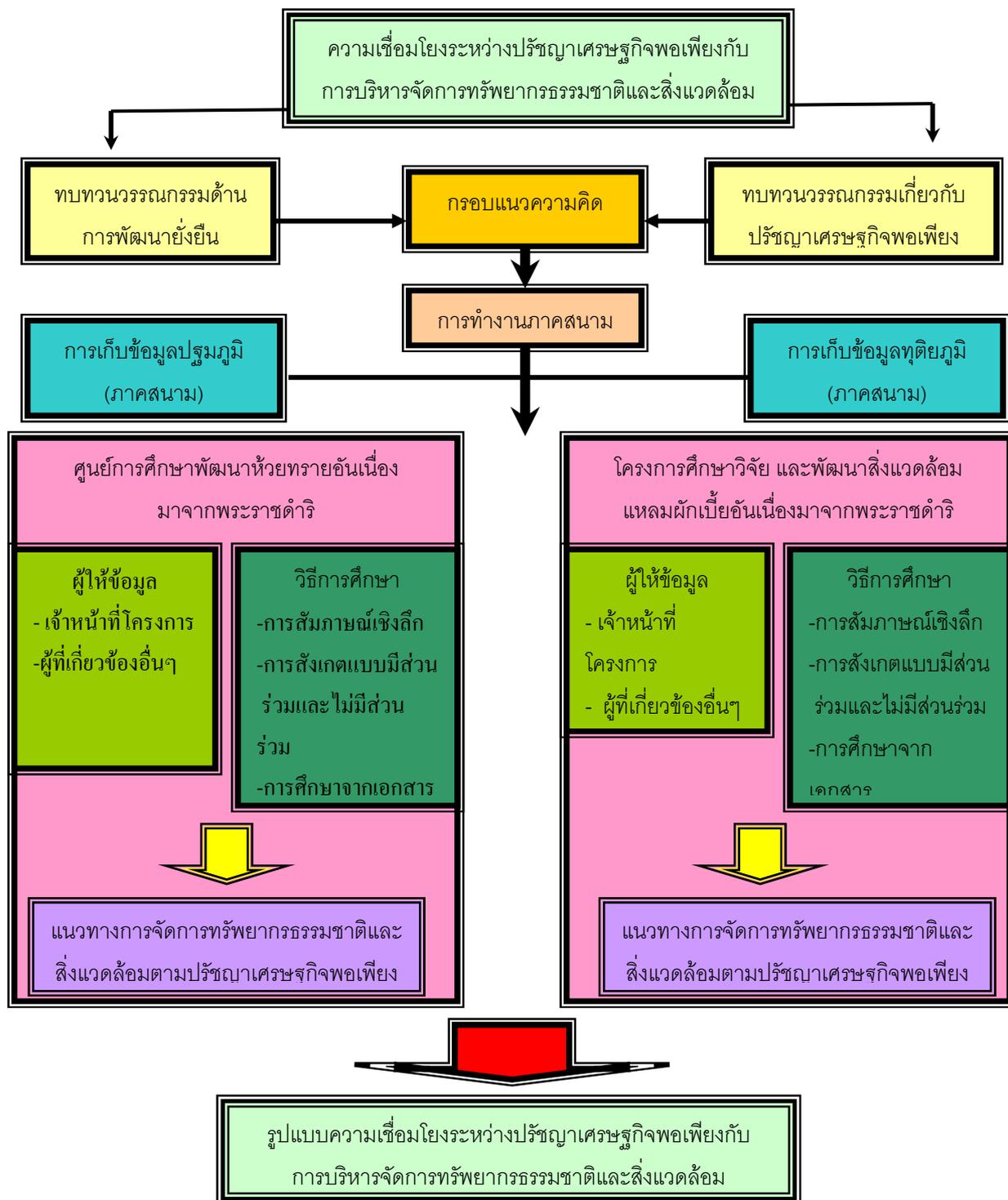
การศึกษาถึงรูปแบบของความเชื่อมโยงระหว่างหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงกับการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในชุมชนในงานศึกษานี้มีกระบวนการดังต่อไปนี้

บททวนวรรณกรรมและแนวคิดเกี่ยวกับหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและหลักการเกี่ยวกับการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และแนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาอย่างยั่งยืน เพื่อนำไปใช้วิเคราะห์ถึงรูปแบบความเชื่อมโยงกันรวมไปถึงความสัมพันธ์ของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

ทำการศึกษาภาคสนามโดยใช้วิธีการเชิงคุณภาพ กล่าวคือ ในการวิจัยเชิงคุณภาพเลือกใช้วิธีการสัมภาษณ์และการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม, ทั้งจากภาพรวมของโครงการฯ ทั้งหมด และการสัมภาษณ์บุคคลที่เกี่ยวข้องและเข้าร่วมกับโครงการฯ โดยเฉพาะนักวิชาการและเจ้าหน้าที่ดูแลโครงการโดยทำการสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่โครงการฯ หรือนักวิชาการโครงการฯ ละ 1 คน

ทั้งนี้จากขั้นตอนการศึกษาดังกล่าวจะนำมาผลที่ได้รับมาประมวลเพื่อหารูปแบบความเชื่อมโยงระหว่างหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงกับการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในชุมชนว่ามีความสัมพันธ์กันอย่างไร รูปแบบไหน และมีปัจจัยอะไรที่มีผลต่อรูปแบบความเชื่อมโยงดังกล่าวบ้าง

ภาพที่ 1.2 แผนผังแสดงขั้นตอนการทำการศึกษ

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ทำให้ทราบถึงรูปแบบความเชื่อมโยงระหว่างหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงกับการบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม รวมไปถึงศึกษาถึงระดับความสัมพันธ์กันของหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงกับการบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม
2. ทำให้ทราบถึงปัจจัยพื้นฐานที่ส่งผลต่อการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในแต่ละพื้นที่
3. ทำให้เกิดความเข้าใจถึงปัญหาและอุปสรรคของการนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้กับการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในชุมชนและเพื่อเป็นแนวทางในการแก้ไขและปรับปรุงให้เกิดประสิทธิภาพต่อไป

นิยามศัพท์

ในการศึกษาครั้งนี้ได้ให้นิยามเชิงปฏิบัติการของคำที่สำคัญดังนี้

เศรษฐกิจพอเพียง หมายถึง ความสามารถของชุมชน เมือง รัฐ ประเทศ หรือภูมิภาคหนึ่งที่ยุทธศาสตร์ที่จะหลีกเลี่ยงการพึ่งพาปัจจัยต่าง ๆ ที่เราไม่ได้เป็นเจ้าของ แต่หันมาจัดสรรและประยุกต์ทรัพยากรที่มีในชุมชนให้เกิดประสิทธิภาพอย่างสูงสุด โดยมีองค์ประกอบที่สำคัญคือ ความพอประมาณ ความมีเหตุผล และภูมิคุ้มกันที่ดี ทั้งก็เพื่อให้เกิดความสมดุลในชุมชนและการพัฒนาอย่างยั่งยืน¹¹

คณะอนุกรรมการเพื่อจัดทำคู่มือจัดทำแนวทางการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมระดับจังหวัดได้ให้แนวคิดในการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมว่ามีอยู่ 4 ประการ คือ¹²

¹¹ ปนัดดา พงษ์นภาพิไล, “การพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรม การเกษตรทฤษฎีใหม่ตามแนวพระราชดำริ,” (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2543), น. 63.

¹² คณะอนุกรรมการเพื่อจัดทำคู่มือการจัดแนวทางการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมระดับจังหวัดและอำเภอ, คู่มือการจัดทำแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมระดับจังหวัดและอำเภอ. (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์อักษรไทย, 2533), น. 13.

- 1) การสงวน หมายถึง แนวความคิดในการดำรงไว้ซึ่งความสมดุลของธรรมชาติ โดยปล่อยทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้มีการเจริญเติบโตและมีความสัมพันธ์แบบพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันตามธรรมชาติทุกประการ
- 2) การอนุรักษ์ หมายถึง แนวความคิดในการดูแล ป้องกัน รักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมไม่ให้เกิดการทำลายหรือเสื่อมสภาพลง
- 3) การพัฒนา หมายถึง แนวความคิดในการปรับปรุง บูรณะ พื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้มีสภาพดีขึ้น
- 4) การใช้ประโยชน์ หมายถึง แนวความคิดในการนำทรัพยากรธรรมชาติมาใช้ประโยชน์อย่างถูกต้องและเหมาะสม

โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ หมายถึง โครงการที่มีลักษณะศึกษาค้นคว้า, ทดลอง เป็นการเตรียมข้อมูลรายละเอียดทางวิชาการ สำหรับพระองค์ที่ทรงนำไปประยุกต์ใช้ในการแก้ปัญหาและเผยแพร่แก่เกษตรกร รวมทั้งแสวงหาแนวทางการพัฒนาที่ถูกต้องและเหมาะสมกับสภาพสังคมไทยและสภาพแวดล้อมในแต่ละท้องถิ่นด้วย ระยะแรกโครงการยังจัดขอบเขตอยู่เฉพาะบริเวณรอบ ๆ ที่ประทับในส่วนภูมิภาครูปแบบของการพัฒนาแก้ไขปัญหาคือการพัฒนาแบบผสมผสาน (Integrate development) หลังจากนั้นโครงการในลักษณะนี้ก็ค่อย ๆ ขยายขอบเขตออกไปสู่สังคมเกษตรกรในพื้นที่ที่กว้างขึ้น¹³

การพัฒนาอย่างยั่งยืน (Sustainable development) หมายถึง การใช้ทรัพยากรให้อยู่ภายใต้การเปลี่ยนแปลงที่ไม่เกินสมรรถนะการยอมรับได้ของโครงสร้างสิ่งแวดล้อมที่เคยมีอยู่ อันมีผลให้กลไกการทำงานของระบบเหมือนปกติหรือใกล้เคียงเดิม เพื่อให้การเอื้อประโยชน์สูงสุดต่อมนุษย์อย่างยั่งยืนตลอดไปหรือเป็นการพัฒนาโดยปราศจากการทำลาย (Development without destruction) ซึ่งการพัฒนาที่จะเกิดขึ้นนี้จะต้องมีความสมดุลกันระหว่างเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม¹⁴

¹³ <http://www.rdpb.go.th> (เว็บไซต์ของสำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ) สืบค้นเมื่อ วันที่ 1 เมษายน 2550.

¹⁴ <http://wbc.msu.ac.th> (เว็บไซต์ของศูนย์พัฒนาทรัพยากรการศึกษา มหาวิทยาลัยมหาสารคาม) สืบค้นเมื่อวันที่ 6 พฤษภาคม 2550.